

TULEVAISUUSPERINTÖVERSTAS KESTÄVÄN TULEVAISUUDEN EDISTÄJÄNÄ

Katriina Siivonen, Pauliina Latvala-Harvilahti, Noora Vähäkari, Leena Paaskoski & Päivi Pelli

Tiivistelmä

Tulevaisuusperintöverstas on uusi tulevaisuudentutkimuksen, kulttuuriperinnön tutkimuksen ja kestävyystutkimuksen yhdistävä menetelmä. Tulevaisuusperintöverstaassa on tulevaisuusverstaaseen nähden erityisenä piirteenä kulttuurisen muutoksen kokemuksellinen ymmärtäminen. Verstaan keskiössä on yksilö yhteisluomassa kestävää tulevaisuutta muiden kanssa. Siinä painottuu kulttuuristen taitojen ja toiminnan merkityksellistäminen kestävyysmurrosta rakentaviksi keinoiksi eli tulevaisuusperinnöksi. Tulevaisuusperintöverstas on kehitetty dynaamisen museon toimintamuodoksi eli ympäristöön, jossa helposti voi hyödyntää aineettoman ja aineellisen kulttuuriperinnön näkökulmia ja pitkää aikaulottuvuutta. Verstasrakenne on viisiosainen edeten menneisyydestä tulevaisuuteen ja takaisin nykyhetkeen. Tulevaisuusperintöverstaassa työskentelyssä on tärkeää ymmärtää, mitä nykyisen kulttuurimme ilmiöitä ei tule säilyttää seuraaville sukupolville, ja mitkä ilmiöt edellyttävät uutta ratkaisua.

Avainsanat: tulevaisuusperintö, tulevaisuusperintöverstas, kestävyysmurros, kulttuurinen kestävyysmurros, yhteisluonti, aineeton kulttuuriperintö, dynaaminen museo

1. Tavoitteena tulevaisuusperintö

Ihmisten vaikutuksesta globaalit ekologiset ongelmat uhkaavat tuhota elinympäristön ja hyvinvoinnin edellytykset ihmisiltä ja monilta muilta eliöiltä (Steffen et al. 2015). Jo vuosikymmeniä sitten on eritelty muutoksen mahdollistavia yhteiskunnan ja ihmisyyteisöjen toimintatapoja ja luokiteltu niitä hierarkkiseen järjestykseen. Voimakkaimmin vaikuttavaksi ja vaikeimmin saavutettavaksi on todettu syvimmällä tasolla oleva maailmankuvallinen muutos. Se sisältää ymmärryksen ihmisen suhteesta luontoon. Poliittiset päätökset eivät yleensä yllä tälle tasolle, jolloin yksin niillä ei saada aikaan ekologista kriisiä torjuvaa kestävyysmurrosta (engl. *sustainability transformation*). (Abson et al. 2017; Meadows 1999) Nämä syvimmällä tasolla olevat maailmankuvat eli arvot, maailman ymmärtämisen tavat ja ihmisten asemoituminen luonnon kokonaisuuteen ovat kulttuurisia ilmiöitä, jotka vaikuttavat ihmisten tapoihin toimia maailmassa. Siten

on ilmeistä, että tarvitsemme perustavaa kulttuurista muutosta eli kulttuurista kestävyysmurrosta.

Inhimillisellä kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia maailman havaitsemisen ja merkityksellistämisen aineettomia muotoja, eli tietoja, taitoja ja tapoja, sekä niihin liittyviä aineellisia esineitä, rakennettua ympäristöä ja ihmisten toimintapiirissä olevaa luontoa. Monesti pidämme kulttuuria muuttumattomana emmekä huomaa vähittäistä muutosta arjessamme. Kuitenkin kulttuurin muutos on väistämätöntä. Kulttuurin voi nähdä ihmisiltä toisille kulkevana kulttuuri-ilmiöiden jatkuvasti muuttuvana virtana. Tässä perustaltaan globaalissa virrassa ihmiset omaksuvat, luovat, käyttävät, muokkaavat, unohtavat ja hylkäävät kulttuurista jotakin koko ajan. Laajemmin kulttuurin voi nähdä osana planetaarista, jatkuvasti muuttuvaa luonnon prosessia. (Siivonen 2008; Hannerz 1992; Siivonen 2017)

Kulttuurille on ominaista, että siinä on ristikkäisiä aikomuksia ja tavoitteita. Tämän vuoksi muutosta tapahtuu samanaikaisesti moneen suuntaan. Kulttuurin muutosvoima

Kulttuurin voi nähdä ihmisiltä toisille kulkevana kulttuuri-ilmiöiden jatkuvasti muuttuvana virtana. Tässä perustaltaan globaalissa virrassa ihmiset omaksuvat, luovat, käyttävät, muokkaavat, unohtavat ja hylkäävät kulttuurista jotakin koko ajan.

on niin vahva, että esimerkiksi kulttuurimaisemien, rakennuksien tai juhlatapojen ennallaan pitäminen edellyttää erityisiä toimia ja resursseja. Tällaisten kulttuuristen ilmiöiden ylläpitäminen kulttuuriperintönä toisaalta rakentaa jo itsessään tulevaisuutta, toisaalta auttaa meitä

havaitsemaan ja ymmärtämään kulttuurin muutosta proaktiivisen muutoksen tueksi. Ristikkäisten aikomusten ja tavoitteiden vuoksi kulttuurin muutosta on vaikea ohjata. Globaalit ekologiset ongelmat vaativat kuitenkin kulttuurin tavoitteellista muutosta. Vaikeasta ohjattavuudesta huolimatta kulttuurin jatkuva muutos on voimavara, jonka tuella kulttuurista kestävyysmurrosta voi tavoitella.

Millaisin keinoin ekologisen kriisin kulttuuriseen tasoon voidaan vaikuttaa? Haemme tässä ratkaisua yhdistämällä tulevaisuudentutkimuksen, kestävyystutkimuksen ja kriittisen kulttuuriperinnön tutkimuksen metodologiaa. Esitämme sellaiseksi tulevaisuusperintöverstasta, jonka avulla ihmiset voivat halutessaan asettua yhdessä kulttuurin virtaan muuttamaan sitä tavoitteelliseen suuntaan. Tulevaisuusperintöverstaassa on tulevaisuusverstaaseen nähden erityisenä piirteenä kulttuurisen muutoksen kokemuksellinen ymmärtäminen. Lisäksi se painottaa kulttuuristen taitojen ja toiminnan merkityksellistämistä kestävää tulevaisuutta rakentaviksi keinoiksi eli tulevaisuusperinnöiksi.

Tulevaisuusperintö on yksi kulttuuriperinnön muoto (ks. Siivonen 2020; Siivonen & Kouri 2020; ks. myös artikkeli *’Tulevaisuusperintö kulttuurisen kestävyysmurroksen välineenä’*). Kulttuuriperintöä ovat kulttuuriset ilmiöt tai kulttuurin ilmaukset, joita yksilöt, yhteisöt tai instituutiot ovat poimineet esille kulttuurin virrasta. Tällaiset ilmaukset ovat kulttuuriperinnöksi merkityksellistettyjä. Ne ovat usein kulttuuripoliittisesti määritettyjä, jolloin niiden avulla tavoitellaan yleisesti esimerkiksi sosiaalista tai taloudellista hyvinvointia. (Ks. esim. Kuutma 2019)

Kulttuuriperintöä on kuitenkin tärkeää tarkastella kahdella, toisiinsa vaikuttavalla tasolla: virallisella (engl. *official heritage*) ja epävirallisella (engl. *unofficial heritage*) tasolla. Virallisella kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan julkisella, usein valtiollisella tasolla tunnustettua kulttuuriperintöä. (Harrison 2013, 14–15) Esimerkkinä tällaisesta ovat maailmanperintökohteet ja muistiorganisaatioiden kokoelmat, joiden hoitoa ja kehittämistä ohjaa kansainvälinen kulttuuri(perintö)politiikka. Kulttuuriperinnön merkitysten näkökulmasta virallinen taso on kuitenkin vain jäävuoren näkyvä huippu, sillä ihmisillä on myös omaehtoisesti rakentuneita suhteita kulttuuriperintöihin. Epävirallisella tasolla yksilöt ja yhteisöt arvostavat ja haluavat ylläpitää monia muitakin kuin virallisen tunnustuksen saaneita kulttuuriperinnön piirteitä. (Ks. Latvala-Harvilahti 2021a, 13; Finlex 2018). Esimerkiksi paikkoja koskeva moniääninen, kokemusperäinen tieto voi välittää hiljaista tietoa ja rakentaa eri toimijoiden välille empatiaa. Virallista, ylhäältä alaspäin lähtevää toimintamallia onkin kritisoitu siitä, että se peittää paikallisten ihmisten ja yhteisöjen äänet (Labadi 2013; Latvala-Harvilahti 2017).

Kriittinen kulttuuriperinnön tutkimus, johon edelliset näkökulmat liittyvät, on kulttuuriperinnön tutkimuksen muoto, joka korostaa kulttuuriperinnön olevan tekoja, joihin liittyy valta. Sen mukaisesti on siis mietittävä, kuinka ja mihin tarkoitukseen valittua kulttuuriperintöä käytetään ja kuka sen käytöstä ja käyttöön liitetyistä merkityksistä voi päättää. (Smith 2006) Kun kulttuuriperintötyöskentelyssä halutaan mahdollistaa laaja yksilöiden ja yhteisöjen omaehtoisuus ja osallisuus kulttuuriperinnön eri muotojen ja sen käyttötapojen määrittämiseen, virallisen tason toimijoiden tulee kehittää siihen keinoja.

Tavoittelemme tulevaisuusperinnöllä ja tulevaisuusperintöverstailla laajaa, omaehtoista ja proaktiivista kulttuuriperinnön ja tulevaisuuden merkityksellistämistä. Sekä kulttuuriperintö että tulevaisuusperintö ovat arvoihin kytkeytyviä valintoja eli siten antisipatorisia (ks. Poli 2017), tulevaisuutta rakentavia tekoja. Keskeistä on mahdollistaa ihmisten vapaaehtoinen osallistuminen yhteisluomiseen ja kunkin omien ajatusten vaikutus tulevaisuusperintöön. Kulttuurisen kestävyysmurroksen tavoittelemiseksi tulevaisuusperintöverstaasiin tarvitaan verstaan järjestäjiltä ohjeita siitä, minkälaisia asioita on hyvä miettiä, kun halutaan rakentaa ekologista, sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia yhtäaikaaisesti. On eettisesti tärkeää, että kaikki voivat osallistua mahdollisimman laajasti ja tasaveroisesti kulttuurin tavoitteellisen muutoksen, tulevaisuusperinnön ja sen käytön määrittämiseen. Tämä ei takaa kestävyysmurroksen toteutumista, mutta ilman osallisuutta kulttuurisella kestävyysmurroksella ei ole toteutumisen mahdollisuuksia.

Tulevaisuusperinnön ytimenä on aineeton kulttuuri ja siihen perustuva elävä perintö eli tiedot, taidot, tavat ja käytänteet ja uusien muotojen yhteisluominen niille.

Tulevaisuusperintöverstaan lähtökohtana onkin arvostaa jokaisen ihmisen ajatuksia ja yhdessä muodostuvaa, tulevaisuutta rakentavaa tietoa. Verstaassa ei siis lähdetä kertomaan osallistujille oikeita ja väärä toimintatapoja. Sen sijaan kutsutaan heidät yhdessä havahtumaan siihen, miten luomme ja käytämme kulttuuriperintöä, miten se

vaikuttaa ihmisiin ja luontoon ja miten se tulevaisuusperintönä auttaa proaktiivisesti luomaan kulttuurisesti merkityksellisiä taitoja kestävyysmurroksen tekemiseksi. Tulevaisuusperinnön ytimenä on aineeton kulttuuri ja siihen perustuva elävä perintö eli tiedot, taidot, tavat ja käytänteet ja uusien muotojen yhteisluominen niille. Käytännössä kyse on esimerkiksi ruokailutavoista ja ruoanvalmistustaidoista, taidoista huoltaa ja korjata vaatteita tai siitä, miten luontosuhteemme tai ymmärryksemme ihmisen asemasta luonnon osana ohjaa arkisia toimiamme sekä yksityis- että työelämässä.

Tulevaisuusperintöverstas toimii parhaimmillaan ympäristössä, jossa yhdistyvät ihmisten ja yhteisöjen osallistuminen ja yhteistoiminta, pitkän aikajaksumon ja muutoksen ymmärrys, kyky tukea empatiaa ja elämyksellisen tiedon välittäminen. Nämä vahvistavat tavoiteltavaa, uudenlaista sivistystä. (Paaskoski et al. 2022; ks. Lahti & Mero 2020) Museoissa on taitoa auttaa pitkän aikajaksumon ymmärtämistä ja niitä pidetään luotettavina, tasapainottavina ja empatiaa tukevinä toimijoina, joilla on mahdollisuus reagoida ajankohtaisiin haasteisiin. Tämän vuoksi museot ovat erityisen hyviä paikkoja tulevaisuusperintöverstaan järjestämiseen.

2. Dynaaminen museo tulevaisuusperintöverstaan toteuttajana

Tulevaisuusperintöverstaan malli on kehitetty erityisesti dynaamisen museon työkaluksi, vaikka verstaita voi soveltaa myös museoiden ulkopuolella. Sekä tulevaisuusperintöverstas että dynaaminen museo ovat vuosina 2020–2022 kehitettyjä yhteiskunnallisen vaikuttamisen toimintamalleja. (Paaskoski et al. 2022) Kaikki museot tarjoavat hyvän toimintaympäristön tulevaisuusperintöverstaan järjestämiseen, mutta dynaaminen museo tukee tulevaisuusperintöverstaan toteuttamista vielä paremmin. Sen perusajatus on laajemminkin antaa ihmisille mahdollisuus vaikuttaa kestäviin tulevaisuuksiin, eikä pelkästään museoiden vakiintuneiden tehtävien tavoin dokumentoida ja kommentoida menneisyyden ja nykypäivän kehitystä.

Dynaaminen museo on museoiden uudennainen toimintamalli, jonka avulla museo voi kehittää tai lisätä yhteiskunnallista vaikuttavuuttaan. Sen toteuttamiseksi malli ohjaa museota strategisesti kehittämään olemassaolonsa tarkoitusta, tavoitteitaan, toimintaansa ja sidosryhmäsuhteitaan. (Ks. esim. Koski et al. 2020.) Olennaista on silloin tunnistaa ajankohtaiset yhteiskunnalliset ongelmat ja tarpeet, yksilöt, yhteisöt ja organisaatiot museon sidosryhminä sekä museon oma toimintaympäristö. Kun museo lisäksi tunnistaa oman asiantuntemuksensa ja erityisosaamisensa, se voi auttaa yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa ja laajentaa aikaulottuvuuttaan perustellusti ja toiminnallisesti menneestä ja nykyisyydestä tulevaisuuteen.

Kulttuuriperinnön uudet näkökulmat, yksilö- ja yhteisölähtöisyys, elävä perintö sekä tulevaisuusperintö ovat dynaamisen museon kulmakiviä. Ne luovat olennaisia edellytyksiä ihmisten tulevaisuusajattelulle museoympäristössä. Kulttuuriperinnön näkökulmat liittyvät myös aikaulottuvuuteen, joka on dynaamisen museon tärkein työkalu. Dynaaminen museo kiinnittyy aktiivisesti nykyhetkeen, suuntaa katseensa tulevaisuuteen ja pitää tiiviisti mielessään menneisyyden. Museotoiminnan tavoitteeksi

tulee yhdistää menneisyystietoisuus tulevaisuusajatteluun.

Museoiden toimintaa ohjaavat lainsäädäntö, museopolitiikka ja museotyön eettiset säännöt. (Finlex 2019; Mattila 2018; ICOM Finland) Dynaaminen museo vastaa museoiden laajempaan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden haasteeseen (Paaskoski 2020). Se on yhteiskunnallisesti aiempaa vaikuttavampi museokonsepti, jonka mukaan museo voi käyttää vahvuuksiaan ja kykyjään siellä, missä sitä yhteiskunnassa erityisesti tarvitaan, esimerkiksi tulevaisuustyöskentelyssä ja kestävä kehityksen tukemisessa.

Museokokoelmat ovat dynaamisen museon keskeinen osa ja vahvistavat toteutettavien tulevaisuusperintöverstaiden toimintaa. Museokokoelmat kertovat muutoksesta ja auttavat ymmärtämään pitkää aikajatkumoa menneisyydestä tulevaisuuteen. Niiden avulla voidaan myös palata menneisyyden nyt-hetkiin ja niiden mahdollisiin tulevaisuuksiin ja siten analysoida menneisyyden toimia ja niiden seurauksena syntyneitä kehityskulkuja tulevaisuusajattelun näkökulmasta.

Museokokoelmat elävät kulttuurin ja yhteiskunnan muutoksissa niihin liitettyjen ja liitettävien muuttuvien merkitysten kautta. Merkityksellistäminen onkin aktiivinen osa museoiden kokoelmatoimintaa. Museokokoelmien merkityksellistämiseen osallistuvat yksilöt, yhteisöt ja sidosryhmät museoammattilaisten ohella. (Häyhä et al. 2015) Kun museokokoelmia käytetään tulevaisuusperintöjen yhteisluomisessa, kaikki museokokoelmat voidaan nähdä tulevaisuusperintökokoelmina. Silloin ne auttavat havahtumaan kulttuurin jatkuvaan muutokseen ja ihmisten kekseliäisyyteen sekä kehittämään yhdessä uudenlaisia tulevaisuuden toimintatapoja.

Dynaaminen museo kokoaa ihmiset tulevaisuusperintöverstaisiin pohtimaan, millaisia aineettoman kulttuuriperinnön osa-alueita ja uusia muotoja he voivat luoda yhdessä kestävä tulevaisuuden saavuttamiseksi. Tulevaisuusperintöverstaan mahdollisuus kestävyysmurrosta tuottavana työkaluna on etenkin siinä, että se voi muuttaa ihmisten ajattelutapaa ja laajemmin maailmankuvaa. Tulevaisuustoimijuus on aktiivisia tekoja kuten kulttuuriperintökin (Latvala-Harvilahti 2021b). Tulevaisuusperinnössä on tärkeää ymmärtää mitä nykyisen kulttuurimme ilmiöitä ei tule säilyttää seuraaville sukupolville ja mitä uusia ratkaisuja tarvitaan.

Tulevaisuusperinnössä on tärkeää ymmärtää mitä nykyisen kulttuurimme ilmiöitä ei tule säilyttää seuraaville sukupolville ja mitä uusia ratkaisuja tarvitaan.

3. Tulevaisuusperintöverstaan kulku

Tulevaisuusperintöverstaan rakenne tuo yhteen kolme näkökulmaa kestävä tulevaisuuden kuvittelemisen tueksi. Verstas pyrkii ennen kaikkea tuottamaan ajatuksia ja toimintaa tavoitteellisen kestävyysmurroksen edistämiseksi. Ennalta toivotun tulevaisuuden lisäksi tulevaisuusperintöverstas tuo sen rinnalle ymmärryksen systeemiemme viheliäisyydestä ja kiihtyvistä arvaamattomuudesta. Tämän epävarmuuden voi kääntää voimavaraksi tulevaisuuslukutaidolla (Miller 2018). Se kannustaa avoimuuteen ja

erilaisten tulevaisuuksien kohtaamiseen ja kuvitteluun – mitä emme vielä tiedä, tai edes tiedä, ettemme tiedä? Tulevaisuuslukutaidon ydinajatus yllätyksien kohtaamisesta ja niistä ammentamisesta tasapainottelee siis tulevaisuusperintöverstaassa tavoittel-tavan tulevaisuuden tekemisen rinnalla. Robert Jungkin ja Norbert Müllertin (1981) Tulevaisuusverstaas-menetelmän perusajatus tulevaisuuksien kuvittelun voimauttavas-ta luonteesta sitoo normatiivisuuden ja avoimuuden ajattelut verstaassamme yhteen. Jungkilaisessa verstasmallissa tavoitteena on ihmisten voimaantuminen tulevaisuuden rakentamiseen nykytilanteen ongelmia määrittämällä, toivottavaa tulevaisuutta kuvit-telemalla ja tavoiteltavaa tulevaisuutta todellistamalla.

Tulevaisuusperintöverstaalle kehittämämme rakenne on viisiosainen (ks. kuva 1) lähtien nykyhetkestä ja edeten menneisyydestä tulevaisuuteen ja takaisin nykyhetkeen. Verstaarakenne alkaa aiheeseen johdattelulla ja päättyy yhteiseen keskusteluun ja tu-levaisuusperintöjen jakamiseen. Työskentelyvaiheissa iso joukko kannattaa jakaa pie-nempiin, noin 3–7 hengen ryhmiin.

Johdanto-osiossa esitetään lyhyt provokaatio tai ajatuksia herättävä alustus verstaan teemaan. Johdanto voidaan toteuttaa lyhyenä asiantuntijaluentona tai -haastatteluna, videona, kuvasarjana tai keskusteluna. Museoissa järjestettävissä verstaissa alustuksen voivat toteuttaa museon työntekijät itse, museossa mahdollisesti toimivat ulkopuoliset verstaan ohjaajat tai mukaan kutsuttu ulkopuolinen ajatusten herättäjä. Tärkeintä on, että osallistujat voivat laskeutua tilaisuuteen rauhassa ja ymmärtävät verstaan tavoit-teen ja tarkoituksen.

Koska tulevaisuuksien kuvittelu on vaikeaa ja sitä ohjaavat herkästi omat vakiintuneet oletuksemme, tulevaisuusperintöverstaassa annetaan joitakin syötteitä mielikuvittelun tueksi. Syötteiden avulla pyritään pääsemään irti totunnaisista ajatus-malleista, joissa tulevaisuus olisi vain dystopia, utopia, tai nykyisyyden jatkumo.

Menneisyyden ymmärtäminen on tulevaisuuden kuvittelussakin olen-naista. Ei siksi, että tulevaisuus olisi menneen jatkumo, vaan siksi, että myös menneisyydessä on kohdattu viheliäisiä kriisejä. Näistä mennei-syyden tulevaisuuksista kertominen ja niiden yhdessä pohtiminen asettaa nykyhetkenkin uuteen perspektiiviin.

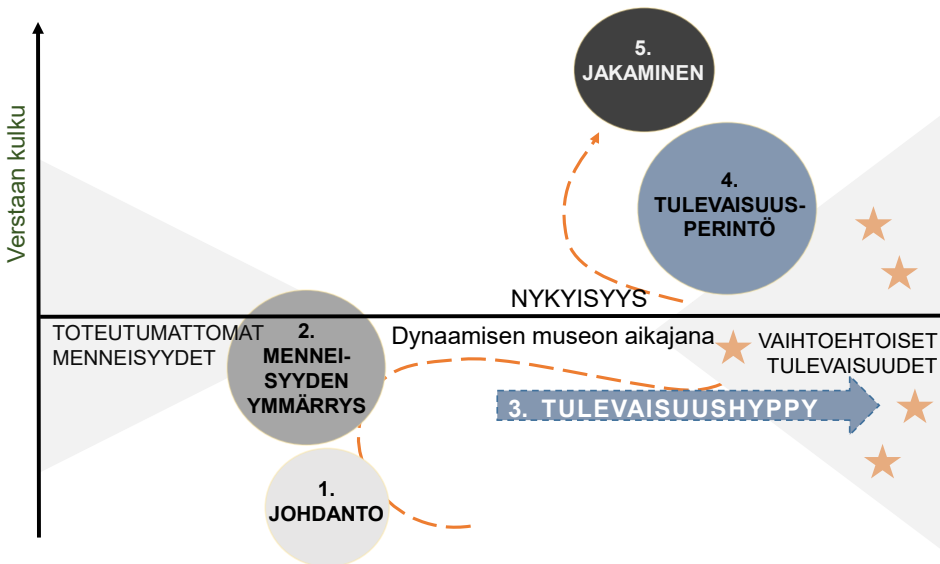
Menneisyyttä voi miettiä vaikkapa sellaisten tarinoiden tai esineiden kautta, joissa yllä-tysten tai sattumien kautta kehityskulku on muuttunut täysin erilaiseksi.

Menneisyydestä tehdään hyppy tulevaisuuteen. Apuna verstaassa käytetään erilaisia ja tilanteeseen räätälöityjä moniaistisia hengitys- tai mielikuvitteluharjoituksia. Esi-merkiksi syvään hengittäminen ja silmät kiinni ympäristön äänimaailmaan hetkeksi keskittyminen voi vapauttaa mielikuvitusta ja auttaa osallistujia saamaan jotain hyvin kaukaisestakin tulevaisuudesta itselle sisäisesti koetuksi. Hyppy tulevaisuuteen ei saa olla liian lyhyt, koska verstaan tavoitteena ei ole strukturoitu strategiatyö. Tyypillisim-millään ohjaajat auttavat osanottajat kuvittelemaan tulevaisuuksia ainakin 20, mutta jopa 100 vuoden päähän. Koska tulevaisuuksien kuvittelu on vaikeaa ja sitä ohjaavat herkästi omat vakiintuneet oletuksemme, tulevaisuusperintöverstaassa annetaan joi-takin syötteitä mielikuvittelun tueksi. Syötteiden avulla pyritään pääsemään irti totun-

naisista ajatusmalleista, joissa tulevaisuus olisi vain dystopia, utopia, tai nykyisyyden jatkumo. Mielikuvittelun avuksi ohjaajat voivat antaa uutisotsikoita, pieniä tarinoita, kuvia, tai lyhyitä reunaehdoja. Tärkeintä on, että verstaas virittää ajattelua uudennlaisista, yllättävistä, mutta silti toivottavista tulevaisuuksista.

Tulevaisuusperinnön yhteisluomiseksi palataan takaisin nykyhetkeen. Kuten edellä on kuvailtu, voi tulevaisuusperintö olla jaettua uudelleen merkityksellistämistä ja konkreettisia uusia toimintatapoja vanhoille tai tutuille ilmiöille. Lisäksi siinä voi näkyä empatian lisääntyminen ja ylisukupolvisuus. Verstastoiminta ei pyri vain konsensuseseen, koska sen myötä erilaiset ja oivaltavat ajatukset voivat tyyntyä. Moniäänisyys on kestävän tulevaisuusperinnön ydintä, joten sitä kannattaa verstaassakin vaalia. Tulevaisuusperintö ei ole vanhan säilyttämistä, joten verstaan tässä vaiheessa on oltava tarkkana, jotta uuden perinnön ja uusien merkityksien äärelle päästään.

Jakaminen ja kokemusten reflektointi on verstaan viimeinen osio. Pienryhmät koontuvat yhteen ja jakavat tulevaisuusperintönsä sekä avainajatuksia siihen johtaneista keskusteluista. Verstaan ohjaaja tavoittelee osallistujia pohtimaan oman käyttäytymisen muutosta, ja niitä oivalluksia, joiden kanssa ihmiset ulos verstaasta kävelevät. Osallistujille voidaan laatia palautekysely vielä muutaman päivän päästä.

Kuva 1. Tulevaisuusperintöverstaas kulkee kahdella aikajanalla.

4. Tulevaisuusperintöverstas yhteisluonnin areenana: aikatasojen kuvittelemisen haasteet ja hyödyt

Kuten edellä on käynyt ilmi, verstaan keskiössä on yksilö yhteisluomassa uudenlaista ymmärrystä, toiminnan muutokseen johtavaa toiminnan ja tekojen jaettua merkityksellistämistä. Se on enemmän kuin yhteistuottamista, eli valmiiksi tiedetyn ratkaisun yhdessä toteuttamista. Laajempi käytänteiden muutos edellyttää, että oivallus on jaettu ja merkityksellinen. Käytössä oleva tietoperusta esimerkiksi arjen toimien energiankulutuksesta tai kulutusvalintojen ympäristövaikutuksista voi auttaa hahmottamaan, mitä vaikutuksia valinnoilla on (lataatko tiedostot mobiiliverkossa vai wifi-yhteydellä, syötkö lihaa arkena vai vain pyhänä jne.). Tiedon avulla voi nähdä, kuinka pienet teot kertaantuvat, jos käytännöt muuttuvat yleisesti. Pelkkä tieto ei kuitenkaan välttämättä johda pysyvään yksilön valintojen muutokseen. Verstaassa tavoitellaan irrottautua arjen rutiineista ja tehdä tulevaisuudesta tietoisempaa jo tässä päivässä: nykyisyys on seurausta menneestä ja nykyisyys vaikuttaa tulevaan, mutta ei ainoastaan tulevaisuus ole monta, vaan myös menneisyys on ollut useita mahdollisia tulevaisuuksia.

Verstaassa peilataan menneitä käytäntöjä – esimerkiksi historian katkosvaihetta, toimintatapaa tai esineitä ja niissä tapahtuneita muutoksia – suhteessa radikaalisti erilaisessa tulevaisuudessa kohdattaviin haasteisiin. Tulevaisuus ei ole hyvä tai paha, vaan erilainen. Esimerkiksi tulevaisuuden resurssiniukkuuden tai suurten epävarmuuksien maailmassa ihmisten hakemat ratkaisutkin ovat erilaisia.

Käymällä tulevaisuudessa menneisyyden kautta havaintomme ja käsityksemme meitä nyt ympäröivästä todellisuudesta (mikä on arvokasta, tarpeellista ja hyödyllistä) voi muuttua. Aikaisemmissa muutostilanteissa eläneet menneet sukupolvet ovat joutuneet tekemään valintoja silloisella tietotasolla, ymmärtämiensä riskien ja kuvittelemansa tulevaisuuden varassa. Samalla lailla tulevat sukupolvet tulevat katsomaan nyt tekemiämme päätöksiä ja valintoja – ei tämän päivän tietotason varassa vaan – toteutuneen tulevaisuuden näkökulmasta.

Tulevaisuusperinnön kysymys onkin: mitä voisimme tänään tehdä toisin, jotta tulevaisuus olisi kestävämmällä pohjalla (ekologinen perusta, planetaariset rajat) ja että tulevat sukupolvet olisivat paremmin varustautuneet kohtaamaan oman arkipäivänsä tilanteet, näkemään sekä haasteet että mahdollisuudet?

Tällainen ajanäkökulmien vaihtaminen ja irrottautuminen arjen meille tarjoamista rakenteista on haasteellista. Siksi verstaisiin haetaan monipuolista osallistujien joukkoa, jossa sekoittuisivat erilaiset taustat, näkemykset ja osaaminen, mutta myös halu haastaa omaa ajatteluaan. Heidän kutsumiseensa on syytä paneutua ja tilanteen mukaan ottaa heihin mahdollisesti henkilökohtaisesti yhteyttä.

Museo verstastilana luo puitteet menneisyyden konkreettiseen käsittelyyn, ja osallistujat kutsutaan hyödyntämään koko elämäkokemustaan. Verstasohjauksessa kannustetaan avoimeen ajatusten vaihtoon ja rohkaistaan luovaan ideoiden esittämiseen. Kehollisilla ja taiteellisilla harjoitteilla sekä moniaistisuuden kokemuksilla voidaan tukea siirtymiä eri ajanäkökulmien välillä, mutta kokemuksellisuudella ruokitaan myös luovuutta.

Lähdeluettelo

- Abson, David J. – Fischer, Joern – Leventon, Julia – Newig, Jens – Schomerus, Thomas – Vilsmaier, Ulli – von Wehrden, Henrik – Abernethy, Paivi – Ives, Christopher D. – Jäger, Nicolas W. & Lang, Daniel J. (2017) Leverage points for sustainability transformation. *Ambio*, Vol. 46, 30–39. <https://doi.org/10.1007/s13280-016-0800-y>
- Finlex (2018) Valtioneuvoston asetus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä tehdystä Euroopan neuvoston puiteyleissopimuksesta 529/2018. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2018/20180050>
- Finlex (2019) *Museolaki 314/2019*. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190314>
- Hannerz, Ulf (1992) *Cultural Complexity. Studies in the Social Organization of Meaning*. Columbia University Press, New York.
- Harrison, Rodney (2013) *Heritage. Critical Approaches*. Routledge, London and New York.
- Häyhä, Heikki – Jantunen, Sari & Paaskoski, Leena (2015) *Merkitysanalyysimenetelmä*. Suomen museoliiton julkaisuja 64, Helsinki.
- ICOM Finland. *Museotyön eettiset säännöt*. <https://icomfinland.fi/eettiset-saannot> [haettu 24.10.2021]
- Jungk, Robert & Müllert, Norbert (1981) *Zukunftswerkstätten*. Hoffmann & Campe. (Engl. Edition: Future workshops: How to Create Desirable Futures, 1987, Institute for Social Invention, London. Suomeksi: Tulevaisuusverstaat, 1987, Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, Kansan Sivistystyön Liitto ja Ruohonjuuri Oy, Helsinki.).
- Koski, Anna-Kaisa – Karhunkorva, Reetta & Paaskoski, Leena (2020) *Luston malli. Museo, sidosryhmät ja yhteiskunta*. Luston julkaisuja 3. https://issuu.com/luston_julkaisuja/docs/luston_malli
- Kuutma, Kristin (2019) Afterword. The Politics of Scale for Intangible Cultural Heritage. Identification, Ownership and Representation. Teoksessa Lähdesmäki, Tuuli – Thomas, Suzie & Zhu, Yujie (toim.) *Politics of Scale. New Directions in Critical Heritage Studies*. Berghahn Books, New York, 156–170.
- Labadi, Sophia (2013) *UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value: Value-based Analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions*. AltaMira Press, Lanham.
- Lahti, Vesa-Matti & Mero, Pia (2020) *Sivistyksen tarina elää ajassa*. Sitra, puheenvuoro 13.2.2020. <https://www.sitra.fi/blogit/sivistyksen-tarina-elaa-ajassa/> [haettu 24.10.2021]
- Latvala-Harvilahti, Pauliina (2017) Suomenlinna etnografisen pitkittäistutkimuksen kohteena: Esitutkimusvaihe tutkimusprosessin osana. *J@rgonia*, 15(29), 31–61. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201706142872>
- Latvala-Harvilahti, Pauliina (2021a) *Kulttuuriperinnöt kestävän tulevaisuuden avaimina. Taus-taselvitys kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:28, Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163037/OKM_2021_28.pdf
- Latvala-Harvilahti, Pauliina (2021b) Mire Art. Environmental Activism and Future Agency in the Landscape of Mining. *Ethnologia Scandinavica*, Vol. 51, 81–118.
- Mattila, Mirva (toim.) (2018) *Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:11, Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160600/OKM_11_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Meadows, Donella (1999) *Leverage points: Places to intervene the system*. The Sustainability Institute, Hartland.
- Miller, Riel (2018) Introduction: Futures literacy: Transforming the future. Teoksessa Miller, Riel (toim.) *Transforming the future – Anticipation in the 21st century*. UNESCO & Routledge, Paris, 1–12.
- Paaskoski, Leena (2020) Dynaaminen museo kartuttaa tulevaisuusperintöä. *MuseoPro*. https://www.museopro.fi/fi/dynaaminen_museo_kartuttaa_tulevaisuusperintoa [haettu 29.8.2021]

- Paaskoski, Leena – Siivonen, Katriina – Vähäkari, Noora – Latvala-Harvilahti, Pauliina – Pelli, Päivi – Granlund, Maria & Hujala, Teppo (2022) *Dynaaminen museo ja tulevaisuusperintö-verstas. Käsikirja museoiden ekososiaaliseen sivistystyöhön*. Luston julkaisuja 6. Suomen Met-sä museo Lusto, Savonlinna.
- Poli, Roberto (2017) *Introduction to Anticipation Studies*. Springer International Publishing AB, Cham, Switzerland.
- Siivonen, Katriina (2008) *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Kansatieteellinen Arkisto 51. Suomen Muinais-muistoyhdistys, Helsinki.
- Siivonen, Katriina (2017) Kulttuurinen kestävyys. Teoksessa Enqvist, Kari – Hetemäki, Ilari & Tiilikainen, Teija (toim.) *Kaikki vapaudesta*. Gaudeamus, Helsinki, 275–287.
- Siivonen, Katriina (2020) Metsäsuhde kulttuurisesti kestävässä tulevaisuusperintönä. *Vuosilusto* 13/2020, 10–23.
- Siivonen, Katriina & Kouri, Jaana (2020) Tulevaisuusperintö ihmisen kestävässä merellisen luon-tosuhteen perustana. Teoksessa Kouri, Jaana – Räsänen, Tuomas & Tynkkynen, Nina (toim.) *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit. Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1462, Helsinki, 76–100.
- Smith, Laura Jane (2006) *Uses of Heritage*. Routledge, London.
- Steffen, Will – Richardson, Katherine – Rockström, Johan – Cornell, Sarah E. – Fetzer, Ingo – Bennet, Elena M. – Biggs, Reinette – Carpenter, Stephen R. – de Vries, Wim – de Wit, Cynthia A. – Folke, Carl – Gerten, Dieter – Heinke, Jens – Mace, Georgina M. – Persson, Linn M. – Ramanathan, Veerabhadran – Reyers, Belinda & Sörlin, Sverker (2015) Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science* 347, 6223, <http://science.sciencemag.org/content/347/6223/1259855> [haettu 24.10.2021]